

Religie, zingeving en levensbeschouwing

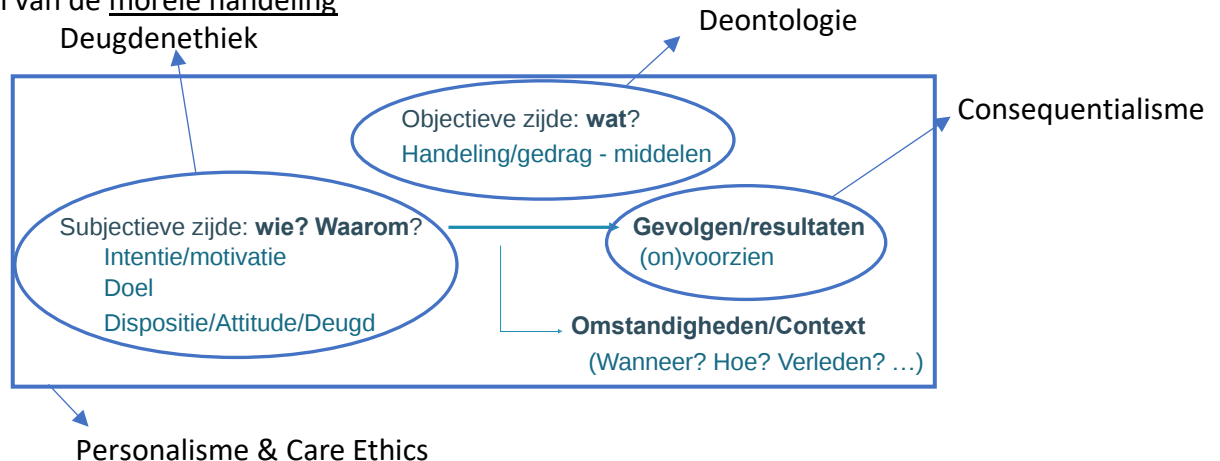
Ethiek (H6)

~ conflict/dilemma: afweging van waarden

Verondersteld vrijheid en kennis/bewustzijn

Ethische theorieën

Aspecten van de morele handeling

Consequentialisme

→ Focus op gevolgen

- Liegen niet per se fout
- Variant: **utilarisme** (< **Bentham**)
 - "Grootste nut voor grootste aantal"
 - Nut maximaliseren – lijden minimaliseren

Value Theory + Theory of Right Action

Maximize Value!

- Populair in politiek: kosten-baten analyse
- Valkuilen:
 - Niet altijd vergelijkbaar → risico dat enkel geld telt
 - Onvoorziene gevolgen (hanteer voorzichtigheidsprincipe)
Opm.: 'daad met dubbel gevolg': goed gewild gevolg kan soms slecht ongewenst gevolg legitimeren
 - Paradox van 'dure smaak'
 - Tegen natuur in
 - Doel heiligt de middelen

Deontologie of plichtsethiek

→ Focus op handeling zelf

- Liegen is altijd fout
- Zelf iets doen is erger dan iets nalaten te doen
Schuldig ↔ schuldig verzuim
- Verschillende vormen
 - **Kant**
 - Autonomie en redelijkheid
 - Universaliseerbaarheid
 - Mensen niet instrumentaliseren
 - Kerk: natuurwetten
MAAR mens heeft ook een rede!
 - Rechten van de mens: plicht om rechten te respecteren en garanderen
 - Valkuilen:
 - Verwaarloost context
 - Rechten en plichten voor interpretatie vatbaar
 - Wat primeert als grondrechten botsen?

Deugdenethiek (< Aristoteles)

→ Focus op handelende persoon

- “Wie moet ik worden?” i.p.v. “Wat moet ik doen?”
- Authentiek deugdzaam persoon → juist ethisch oordeel
- Juist midden vinden

- **Phronèsis** = vaardigheid om in complexe situaties tot meest juiste oordeel te komen
- Blijvend streven: consistentie en **integriteit** i.p.v. 1 handeling
- Valkuilen:
 - Grote verantwoordelijkheid bij individu
 - Subjectief

Personalisme

→ Bekijkt alle aspecten

- Erkent complexiteit van morele handeling en maakt afweging o.b.v.:
 - Subject: vrijheid en verantwoordelijkheid
 - Lichamelijkheid
 - Materiële wereld
 - Persoonlijke **relaties**
 - Sociaal: samenleving nodig voor persoonlijke ontwikkeling en **waardigheid**
 - Persoonlijke en culturele geschiedenis
 - Fundamenteel gelijk en tegelijk origineel en uniek
 - Beeld van God
- Handeling die welzijn in al deze facetten bevordert is moreel goed
- Blijft ambigu: ‘kwaad’ tolereren omwille van goede reden mogelijk
- **Geweten** speelt grote rol

Care ethics of betrokkenheidsethiek

- **Kohlberg**: model van morele ontwikkeling
 0. Premoraliteit: goed wat plezierig is
 1. Pre-conventioneel
 - a. Straf vermijden
 - b. Voordeel zoeken (eigenbelang)
 2. Conventioneel
 - a. Goed is wat anderen goed vinden
 - b. Wetten naleven
 3. Post-conventioneel
 - a. Eigen waardepatroon (menselijke ethiek)
 - b. Vanzelfsprekend hanteren van universele waarden (universele ethiek)
- Carol **Gilligan**: kritiek op Kohlberg
 - Stem van vrouwen
 - Zorg en verantwoordelijkheid (verbondenheid) centraal
 - **Relaties**, emoties, context ↔ “Wat moet IK doen?” (autonomie)

Christelijke ethiek

- 4 bronnen:
 - Rede
 - Ervaring
 - Bijbel
 - Bijbel als strikt voorschrift
 - Bijbel als verzameling van idealen (rekening houdend met context)
 - Bijbel als gids voor persoonlijkheidsvorming ~ deugdenethiek
 - Traditie en kerk
- Afweging: rol van **geweten** primeert
- Bestaat een Christelijke ethiek?
 - Autonome ethiek: neen, zelfde handelingen, maar andere motivatie
 - ↔ Geloofsethiek: ja, vanuit Bijbel en traditie echt anders handelen (objectief)

En als het misgaat?

Oorzaken van moreel kwaad: paradigma's

- Diabolisering
 - Slachtoffer stelt dader gelijk aan kwaad
 - Geen belang aan context
 - ‘Wij’ doen goed (blinde vlek) ↔ ‘zij’ doen kwaad
 - Geen tweede kans → spiraal van geweld: haat en wrok blijven
- Banalisering
 - Dader banaliseert aangedane kwaad
 - Vrijheid wordt uitgeschakeld
- Ethisering
 - Dader vindt eigen gedrag moreel goed
 - Excuses om gedrag te legitimeren
- Fragmentatie en zelfbedrog
 - Dader weet dat hij niet goed bezig is, maar verantwoordt zijn gedrag door
 - Fragmentatie: persoonlijkheid opsplijten
 - Zelfbedrog

Vergeving

- Link met oorzaken van het kwaad:
 - Diabolisering: geen vergeving mogelijk
 - Banalisering: dader voelt zichzelf slachtoffer, geen schuldbesef
→ vergeving uitgesloten
 - Ethisering: dader vindt dat hij geen kwaad doet → vergeving niet nodig
 - Fragmentatie en zelfbedrog: indien schuldbewustzijn en berouw + bereidheid van slachtoffer om dader los te koppelen van kwaad
→ vergeving mogelijk
- Wat is vergeving?
 - Vergeven ≠ vergeten
 - Voorwaarde: kwaad moet erkent worden: gerechtigheid
 - Kwaad wordt niet uitgewist, schuld wel
 - Niet altijd mogelijk
 - ≠ verzoening

Geloof en wetenschap (H3)

- Vandaag: geloof >< wetenschap: conflict
→ Wetenschap is alles verklarend
- Vroeger: geloof en wetenschap hand in hand

Middeleeuwen: het harmoniemodel

Idee: geloof en wetenschap in perfecte harmonie (symbiose)

- Meerderheid bevolking is Christen
- **Natuur bestuderen** + Bijbel lezen → **dichter bij God komen**
 - God = 1^e oorzaak
 - Engelen = 2^e oorzaak: aarde centraal in kosmos (Ptolemeïsch wereldbeeld), draaiend gehouden door engelen
 - God werkt onrechtstreeks in op de aarde via **keten van oorzaken**:
macrokosmos (universum) beïnvloedt microkosmos (menselijke wereld)
Vb. vandaag: astrologie, vruchtbaarheidsketting, natuurlijke medicijnen, ...
- Vandaag: harmoniemodel achterhaald, enkel creationisme

Moderne tijd: het conflictmodel

Idee: conflict tussen geloof en wetenschap

- 17^e eeuw: eerste scheurtje in harmoniemodel door brief van **Galileo Galilei**
 - Galilei verdedigt **heliocentrisme** van Copernicus: wat Bijbel zegt (aarde centraal in de kosmos) is niet waar!
→ Mogelijk conflict tussen geloof en wetenschap
 - Indien conflict: wetenschap geloven, want taal van geloof is symbolisch
- Tweede scheurtje: **Newton**
 - Engelen vervangen door fysische wetten
 - God blijft schepper van de kosmos
- 18^e eeuw: theïstisch godsbeeld wordt **deïstisch godsbeeld**
 - God blijft schepper, maar heeft geen actieve functie meer “Dieu-horlogier”
 - Link tussen macro en micro kosmos verdwijnt
 - Impact op samenleving:
 - God niet meer actief → openbaring (profeten, Jezus) wordt verworpen, en ook religieuze autoriteiten
 - Geen link tussen macro- en microkosmos → geen wonderen
 - Religie kunnen geen claims meer maken → tolerantie (+ democratie)
- 19e eeuw: échte breuk
 - **Sciëntisme**: alleen wetenschap kan alles verklaren
 - Filosoof **Comte**:
 - Mensen ontwikkelen van baby, naar adolescentie tot volwassenen
 - Geschiedenis ontwikkelt analoog:
 1. Periode van religie en mythen: verklaren door goden/God
 2. Filosofie: verklaren door principes
 3. Wetenschap: volwassenheid – religie en filosofie overbodig
 - Filosoof **Wittgenstein**: logisch positivisme
 - “Waarover men niet kan spreken, moet men zwijgen”
 - Alleen taal die aantoonbare/verifieerbare dingen beschrijft is zinvol
- Vandaag: sciëntisme populair als ‘**nieuw atheïsme**’

Twintigste eeuw: het kloofmodel

Idee: kloof tussen geloof en wetenschap is goed. Beide zijn heel verschillende dingen.

- **Wittgenstein**
 - Komt terug op zijn ideeën van conflictmodel: religieuze/poëtische taal niet beschrijvend, maar toch waardevol!
 - Erkent **diverse taalspelen** voor zelfde realiteit: onderling niet vergelijkbaar
 - Conflicten ontstaan uit verwarring van de twee taalspelen
 - Geloof en wetenschap kunnen beide grens overschrijden
 - Religie: beweren dat geschriften wetenschappelijke uitspraken zijn: vb. creationisme (Genesis is echt)
 - Wetenschap als bron van zingeving en geluk
- Grensoverschrijdend gedrag leidt tot conflict
- Herman De Dijn
 - Conflict onmogelijk, want beide taalspelen zijn totaal verschillend:

Wetenschap	RZL
Cognitieve interesse	Zingevende interesse
Techniek, kapitaal	Werkelijkheid leven, ervaren
Hoe functioneren we?	Waarom functioneren we zo?
Objectief, afstandelijk	Subjectief, empathie, betrokkenheid
Externe verificatie	Interne verificatie, vertrouwen
Transparantie, rationaliteit	Ervaring, redelijkheid

- “Alles kan object zijn van wetenschappelijk onderzoek, maar wetenschappelijk onderzoek is niet alles.”

Eind 20^e eeuw: het dialoogmodel

Idee: gaat uit van kloofmodel, maar er is een brug: dialoog tussen religie en wetenschap.

(a) wetenschap moet uitspraken kunnen doen over religie en (b) omgekeerd.

(a) Waarom is **brug naar religie** noodzakelijk?

- Niet eender wat geloven
- Onderscheid religie en sekte: standpunt van buitenaf nodig

(b) Waarom is **brug naar wetenschap** noodzakelijk?

- Ethische reflectie nodig: veel is mogelijk, maar is alles wel goed?
- Totalitaire waarheidsaanspraken moeten genuanceerd worden (Kuhn)
 - Paradigma's houden stand zolang ze passen in bestaande theorie
 - Botsende resultaten = afwijking, vb. Darwin werd eerst uitgelachen
 - Wanneer afwijking te veel opstapelen → revolutie
 - Wetenschappelijke theorieën zijn voorlopiger dan we denken!
- Schenkt wetenschap ons niet te veel verwachtingen?
 - Wetenschap kan geen fundamentele levensvragen beantwoorden
 - Leibniz: “Waarom is er iets en niet veeleer niets?”

→ Interessante dialogen kunnen ontstaan op deze brug, onder voorwaarden:

- Respect voor andere taalspel: eigenheid erkennen
- Verschillen erkennen (~ Herman Van Dijn)
- Ideeën van ene taalspel mogen andere nooit uitschakelen!

Katholiek sociaal denken (H7)

Waarom een katholieke sociale leer?

- Ethische vragen zijn onderdeel van religie
- Christendom: **dubbel liefdesgebod**
 - God en uw naaste liefhebben
 - Contemplatie én actie
↳ praktische betekenis: evangelie in dagelijks leven
- Visie op wat 'goede' samenleving is
 - Teken van de tijd: in **dialog met maatschappij**
 - In het licht van evangelie: vanuit traditie en geloof

Wat is de 'katholieke sociale leer'?

- Officiële start (1891): **Rerum novarum**
 - Pauselijke brief (= encycliek) van Leo XIII over arbeidersvraagstuk
 - Onder druk van grote ongelijkheid in die tijd
 - Eerste brief over maatschappelijke kwestie gericht aan *iedereen* van goede wil

Achterliggend mensbeeld

- Uitgangspunt: mens geschapen als **beeld van God** en **in een relatie**
→ via God **verbonden** met en **verantwoordelijk** voor elkaar/omgeving/spirituele
- Relationeel mensbeeld ~ personalisme
- Afhankelijk van elkaar
 - Descriptief: baby en ouder
 - Normatief: gemeenschap nodig om te kunnen ontplooien

Principes, waarden en grondbeginselen

Principes = basis, interpretatie/klemtoon/toepassing kan verschillen → **dynamische traditie**

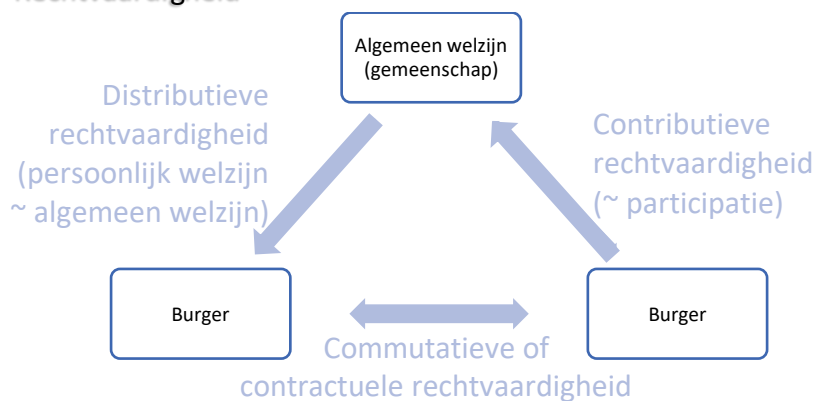
- **Menselijke waardigheid**
< mens als beeld van God: **onvervreemdbare** en **onschendbare waardigheid**
 - Onafhankelijk van kwaliteiten of verdienste
 - Iedereen uniek en gelijkwaardig
 - Mens is doel op zich: niet instrumentaliseren (~ Kant)
 - Erkenning van mensenrechten: revolutionair voor de kerk!
- **Algemeen welzijn** ~ goede leven voor allen
 - **Verbondenheid**: erkend en gewaardeerd worden geeft zin
 - **Gestructureerde** samenleving → persoonlijk welzijn → algemeen welzijn
>> grootste nut voor grootste aantal (utilitarisme)
>> som van individueel welzijn
→ Persoonlijke ontwikkeling en welzijn hangt samen met **relaties** met anderen
 - Overschrijdt nationale grenzen: descriptief én normatief
- **Vrijheid als ruimte voor verbondenheid**
 - Menselijke waardigheid maar ook algemeen welzijn
Rechten maar ook **plichten**
Zelfontplooiing maar ook **verantwoordelijkheid/zorg voor elkaar**
 - Vrijheid van
 - Onderdrukking, religieuze dwang, meningsuiting, ... (politiek)
 - Zorgen over huisvesting, werk, scholing, ... (socio-economisch)
 - Vrijheid voor verbondenheid/dienstbaarheid/algemeen welzijn

- **Solidariteit**
 - Uitdrukking van **liefdesgebod**
 - Erkenning dat leven ons **gegeven** is: “geef omdat het jou gegeven is”
>< “geef opdat het jou gegeven zou worden”
 - Méér dan empathie of compassie: ook voor onbekende → over grenzen heen
 - Nodig voor **integrale ontwikkeling**
 - **Elke mens en gehele mens** (lichaam en ziel/materieel en immaterieel)
 - Welvaart ≠ welzijn
- **(Voorkeurs)optie voor de armen**
 - Oude Testament:
 - God vraagt rechtvaardig om te gaan met behoeftigen
 - God = schepper en bevrijder → Joden moeten samenleving bevrijden
 - Nieuwe Testament:
 - Jezus tafelt met behoeftigen, raakt hen aan, geneest hen, ... (**inclusie**)
 - Jezus identificeert zich er zelfs mee: als wij ons ook inzetten voor de behoeftigen, dan zullen we hem daarin tegenkomen

→ Meest gemarginaliseerden als toetssteen voor beleidsbeslissingen

 - **Armoede** ≠ persoonlijk probleem, maar teken van **ontwrichte relaties!**
- **Participatie**
 1. Zorgen dat iedereen menswaardig kan leven (>< utilitarisme)
 2. Kans krijgt om unieke bijdrage te leveren: ander is geen last, maar verrijking

→ In eerste instantie een **recht**, dan pas een plicht!!
- **Rechtvaardigheid**

- **Subsidiariteit**

< subsidium: hulp

 - Privé-initiatief: decentraliseren (verantwoordelijkheid zo laag mogelijk)
 - + omkadering overheid: hulp waar nodig
- **Integrale ecologie ~ integrale ontwikkeling**
 - **Verbondenheid** tussen mens en natuur
 - Hangt samen met strijd tegen onrecht/armoede
 - Contemplatieve blik: **relationele** perspectief
>< Praktisch nut van de natuur
 - Ecologische bekering: individueel (levensstijl) en structureel (visie)

Relevantie en betekenis

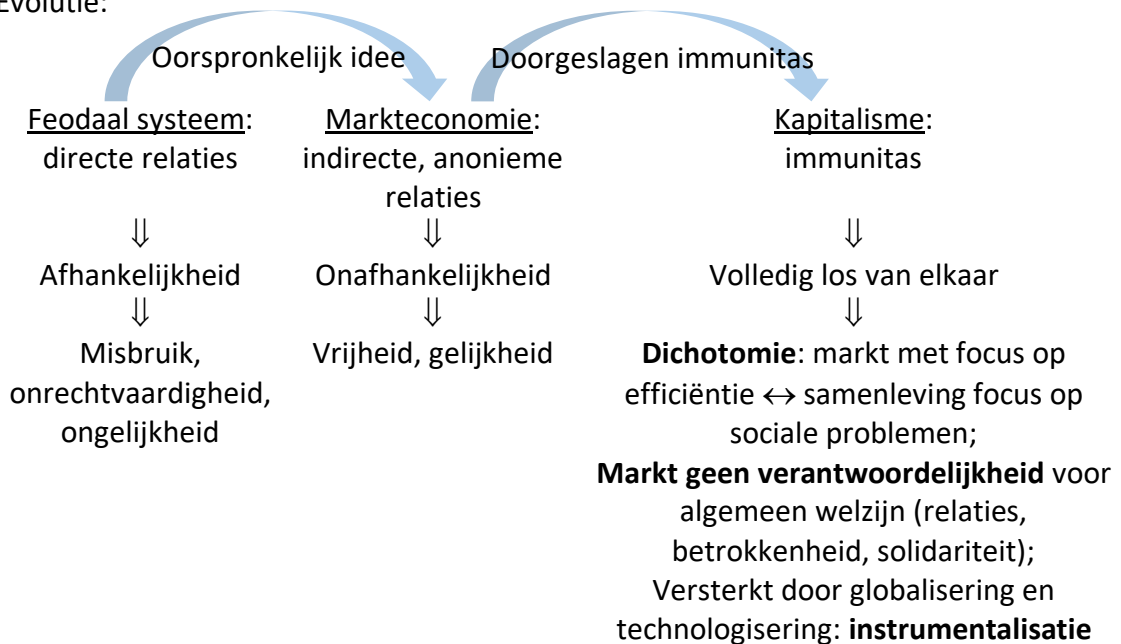
- Geen ideologie, maar waarden als **richtingaanwijzers**
- Universele visie: voor *iedereen* van goede wil

Wat bezielt de economie? (H8)

- Vroeger: economie onderdeel van filosofie
- 18-19e eeuw: economie autonome wetenschap
 - Instrumentele rationaliteit: winstmaximalisatie
>> ethische redelijkheid
Maar economie toch niet volledig waardenvrij!
 - Aristoteles: doorgeslagen naar chremastikè: loutere accumulatie van welvaart
>> oikonomia: economie ~ huishouden

De heilzame immunitas van de markt

- Aristoteles: samenleving = onderdeel van gelukkig leven
- Moderniteit: wantrouwen in samenleving < feodale relaties
- Evolutie:

Achterliggend mensbeeld: homo oeconomicus

- ~ utilitarisme
- **Mensen als atomen** die enkel botsen als ze elkaar nodig hebben
>> relationeel mensbeeld
- Adam Smith: eigenbelang → algemeen welzijn
MAAR dit is niet altijd waar! Vb. speltheorie: vrijbuitersgedrag
- Economie ook **nood aan gave** (van ene partij) **en vertrouwen** (van andere partij)

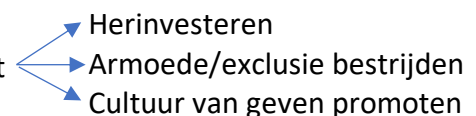
De markteconomie als communitas

- Mens ≠ homo oeconomicus, maar is een sociaal wezen!
- Terug naar economie als samenleving met **verbondenheid** ~ communitas
- **Wederkerigheid** in economie → relationele goederen: relaties in economie bedrijven
- Inclusief risico op kwetsuur

Wishful thinking of realistisch?

Gemeenschapseconomie

- Focus op rol van bedrijven om te herverdelen: winst
- Cruciaal: vrijheid van individuele ondernemer
- Mens en relaties centraal i.p.v. contract

Aan de bron van het Christendom (H2)

Jezus van Nazareth

- Historische figuur Jezus van Nazareth >< Jezus Christus als zoon van God
- Kindertijd: enkel vermoedens
 - Geboren in Nazareth (niet Bethlehem) rond 7 v.C.
 - Middenstand
 - Moedertaal Aramees, sprak ook Hebreeuws (< joden) en Grieks (< handel)
- Laatste 2 jaar van zijn leven
 - Begint nadat hij zich 40 dagen terugtrekt in woestijn om te bezinnen
 - Treedt toe tot beweging van Johannes de Doper
 - Sticht eigen beweging: trekt rond als profeet/geleerde/genezer in Palestina met 12 zelf gekozen (!) leerlingen
 - Ongehuwd gebleven
 - Radicale uitspraken
 - Romeinen in het harnas: Jezus erkent enkel gezag van God
 - Vooral Joden kwaad: Jezus confronteert hen met hypocrisie van hun geloof
 - Joden laten hem gevangen nemen en berechten door Romeinen
 - Kruisdood (foltering) op 7 april 30 n.C.
- Na zijn dood (bij verrijzenis) begint Christendom

De kern van Jezus' onderricht

Missie: verkondiging van **Rijk Gods** → realiseren door “**Bemin God en uw naaste**”!!

- **Eenheid**
 - Verdeeldheid in Jezus' tijd → eenheid centraal voor hem
 - Eenheid **met God**
 - Jezus ervaart die heel sterk: zoals Vader en Zoon
 - Gekenmerkt door liefde, vertrouwen, gehoorzaamheid, begrip
 - Eenheid **tussen mensen**: medewerkers aan Rijk Gods
- **Heling**
 - Jezus = rondtrekkende genezer (fysiek én spiritueel)
 - Groot verschil: Jezus benadrukt dat geloof mensen *zelf* geneest
- **Hoop**
 - ≠ persoonlijk, materieel/emotioneel/intellectueel verlangen
 - = fundamentele basisvertrouwen in toekomst: goede zal overwinnen
 - “Het beste moet nog komen; het is nooit te laat om verandering te creëren”
- **Geboden**
 - **Absolute voorwaarden** om Rijk Gods te realiseren
 - Verantwoordelijkheid opnemen (2^e kans wel mogelijk)
 - **Dubbelgebod van liefde**
 - Allerbelangrijkste gebod
 - Geen gevoel, maar concrete daden: **geloof in actie!**

De betekenis van Jezus tot op vandaag

Onderrichten van Jezus zijn revolutionair: Westerse wereld tot vandaag ervan doordrongen

- **Naastenliefde**
 - “Behandel een ander zoals je zelf behandelt wil worden”
↳ = **iedereen!!** Incl. vijanden: vb. Barmhartige Samaritaan
 - **Liefde** staat boven alle andere wetten
- **Gelijkheid**
 - Grote ongelijkheid in die tijd → Jezus: iedereen gelijk, één in God
 - Ongeacht leeftijd/geslacht/afkomst
- **Unieke menswaardigheid**
 - Gelijkheid (~ beeld van God) → elke mens uniek + onvervreembare rechten
- **Vrijheid**
 - Gelijkheid (~ beeld van God) → vrijheid = écht **zelf beslissingen nemen**, los van etnische/sociale/religieuze/ familiale context + vrij van macht/rijkdom
 - Vandaag: paradox: vrijheid veelbesproken, maar toch zijn we onvrij!
- **Sociale rechtvaardigheid**
 - Herverdeling (≠ communisme): meer behoeften → meer krijgen, maar ook verantwoordelijkheid: geen vrijbuitersgedrag
 - Delen is **geen voorrecht** van rijken, maar ieders **plicht**
 - Kloof leidt tot spanningen
- **Scheiding der machten**
 - Parabel: vroeger moesten religieuze joden geen belastingen betalen, Jezus’ reactie: “Geef de keizer wat keizer toekomt en God wat God toekomt”
 - Geen verwarring tussen religieuze en politieke macht
 - Enkel **Rijk Gods** van belang: **overstijgt alles**
- **Geweldloosheid**
 - *Volledige* geweldloosheid
 - Spiraal van kwaad doorbreken door antwoord met **liefde**
- **Ethische intentie**
 - Vandaag: rechtbank houdt rekening met context van misdaad
 - Vroeger: objectief kwaad, context en intentie niet van belang

→ Lat ligt erg hoog bij Jezus: doel kan niet altijd bereikt worden, maar blijft wel het doel.
Lat niet verlagen, want doet afbreuk van ideaal.

De Bijbel

- Oude testament: 45 boeken
 - Diverse verzameling oude boekjes: van wetboeken tot liefdesgedichten
 - Grotendeels is dit de Tenach (joodse heilig geschrift)
- Nieuwe testament: 27 boeken
 - Eerste 4: **evangelies** (< Matteüs, Marcus, Lukas, Johannes)
 - Laatste: Apocalyps (brieven)
- Erkenning van **diverse genres + context**, pas dan interpreteren!
- Bijbel = waar ≠ correct
 - Vb. kerstverhaal: Jezus geboren in Nazareth, niet Bethlehem → symbolisch
 - Symboliek: *wie* was Jezus, geen uiterlijk portret

Zingeving en geluk in een neoliberaal tijdsgewricht (H4)

Onze neoliberale samenleving

Borderline times (< Dirk De Wachter)

Kenmerken van borderline komen voor in onze samenleving:

- **Verlatingsangst**
 - **Eenzaamheid** neemt toe
 - Doorgeslagen **individualisering** & wegvallen traditionele sociale verbanden
→ Maximale zelfontplooiing, maar indien mislukt ben je alleen: 'eigen schuld'
 - Weerbaarheid t.o.v. tegenspoed verzwakt
 - Alles moet leuk zijn
 - Relaties houden enkel stand in goed (niet in kwade) dagen
- **Instabiele en intense relaties**
 - ~ YOLO
 - **Wegwerpcultuur**: ander vervangen als persoonlijk genot niet meer beantwoord wordt
- **Agressie kan niet gekanaliseerd worden**
 - Zinloos geweld
 - Ook passief: repressieve houding door toegenomen **wantrouwen**
- **Zinloosheid**
 - < wegvallen van omkadering
 - Vlucht in genots-/roesmiddelen
 - **Twijfel** gecultiveerd, maar er is **nood aan stabiliteit**
- **Affectlabiliteit**
 - Geen stabiliteit/diepgang → falend zelfbeeld: oppervlakkig
 - Paradox: maximale individuele vrijheid en zelfontplooiing
↔ afhankelijk van wat anderen van ons denken
 - Bipolariteit: prikkels **intensiveren** → hoger stressniveau
- **Schadelijke impulsiviteit**
 - In relaties, autorijden, consumptie, drugs, ...
 - Maatschappelijk:
 - Trends en hypes
 - Hysterie voor wantoestanden, maar gebrek aan langdurig engagement
- **Dissociatie/paranoia**
 - Ziektebeeld: moeilijk contact leggen, hallucineren, stemmetjes horen, ...
 - Samenleving: **excentriek gedrag** → verlies met realiteit
(vb. verslaving aan games, social media profiel, ...)
- **Suïcidaliteit en automutilatie**
 - < depressie, zinloosheid, weinig vertrouwenspersonen
 - Toegenomen vraag naar euthanasie
 - Automutilatie in samenleving: plastische chirurgie
- **Chronisch gevoel van leegte**
 - < wegvallen van omkadering → zelf zin geven: keuzevrijheid
MAAR kunnen wij dat wel?

→ Verbrokkeling van samenleving in **narcistische atomen**: **structuur** van vroeger **vervaagt**

→ Op zoek naar nieuw fundament: vb. conservatisme, fundamentalisme, cynisme

De (grenzen van de) maakbaarheid

~ controleerbaarheid, beheersbaarheid

- **Macroniveau**
 - Vb. camerabewaking, plagiaatcontrole, SMART-doelstellingen, ...
 - Onverwachte gebeurtenis → ASAP **controle**, maar we **blijven kwetsbaar!**
 - Angstcultuur voedt controledrang
 - Afweging: kwetsbaarheid, vrijheid, openheid ↔ controle
 - **Intolerantie** voor wie geen controle heeft → ondermijnt solidariteit
- **Microniveau**
 - Controle over eigen leven: zelf (individueel) plannen = '**Controlitis**'
 - Individuele vrijheid, maar ook **verantwoordelijkheid!**
→ Druk neemt toe: quarterlifecrisis, FOMO, mislukking is 'eigen schuld'

Zingeving en geluk

Geluk = maakbaar?

- Geluk = **individueel** project
 - Zoeken naar geluk is menselijk (vb. Aristoteles: eudaimonia is het doel)
 - Vroeger: individueel geluk ~ algemeen welzijn (vb. Franse revolutie)
 - Nu: individueel geluk
 - Succes, genot en eigen belangen
 - Vaak materieel ingevuld
 - **Niet samen** met ander, **wel afhankelijk** van/in vergelijking met ander
 - Toch ook stilaan geluk in verbondenheid beleven (vb. klimaatmarsen)
- Geluk = individueel **project**
 - Bewust op zoek naar geluk in materiële zaken en belevingen
 - Niet: gewoon geluk, maar fantastisch geluk
 - Leven kan echter niet altijd leuk zijn
 - Vaak ook gezien als project: leer omgaan met moeilijkheden
 - Maar soms gewoon wachten: tijd als medicijn; leren aanvaarden
 - Alledaagse kan ook bron van geluk zijn
 - Meer dan dingen doen/hebben/beleven: andere levenshouding
"wat iemand in zichzelf bezit is essentiëler dan wat hij bezit of is in de ogen van anderen" → innerlijke arbeid nodig
 - MAAR geluk ook toeval
 - ~ eudaimonia: goede geest (beschermengel)
 - Soms heb je de touwtjes niet in handen, vb. kunstwerk:

"Hout plooit op zijn eigen manier": je kan wel in je hoofd hebben wat je wil bereiken, maar soms moet je iets nemen zoals het is.

- Geluk is niet helemaal maakbaar
- Vandaag: geluk als instant gevoel >< duurzame toestand (< Aristoteles)

Enkele aanknopingspunten vanuit het Christendom

Uitgangspunt: onvoorwaardelijke **liefde**

Onderrichtingen van Jezus: richtingsaanwijzers voor **duurzaam geluk**

Beweging naar binnen (< Henri Nouwen) "Verander de wereld, begin met jezelf"

→ Innerlijke vrijheid: falen aanvaarden; niet meer afhankelijk van oordeel van anderen

- **Ontvankelijkheid:** leven in het hier en nu
 - >< heimwee of schuld uit verleden
 - >< bezorgdheid over toekomst
 - Attent zijn voor omgeving → **ruimte** voor 'storing': onverwachte kan verrijken
- **Hoop**
 - ≠ wensen dat iets uitkomt (espoir)
 - = zekerheid dat iets zinvol is, wat het resultaat ook is (espérance)
 - **Vertrouwen** dat gerechtigheid en liefde overwint
 - Ondanks alles heeft het leven zin: "the cheque is in the mail"
 - **Vijand van hoop: lijden**
 - Maatschappij: lijden proberen verbergen (vb. rusthuis)
 - **Christendom ≠ dolorisme**, maar wil lijden aanvaarden + mee omgaan
 - Dalai Lama: neemt lijden mee in zijn hart en vormt het om tot liefde
- **Liefde**
 - Kern van het Christendom
 - Emotionele banden durven loslaten om eigen roeping te volgen
 - Liefde stelt in staat te verwerken en vergeven
 - **Kwetsbaarheid delen**
 - Vergt moed om uit isolement te treden
 - Ontvangen worden: luisterbereidheid
 - **Geborgenheid**
 - Wie geeft onvoorwaardelijke liefde? Voor Christenen: God
 - Liefde kan nooit definitief ingevuld worden door een ander
 - Alleen Gods liefde is onvoorwaardelijk en niet beperkt in tijd
- **Vreugde**
 - ≠ kortstondig geluk/plezier/vrolijkheid
 - = **onvoorwaardelijk bemind** weten ~ **liefde**
 - >< defaitisme en verbittering (vb. slachtofferrol)
 - Lijden is geen keuze, manier van ermee omgaan wel: probleem → uitdaging
 - **Vertrouwen** koesteren dat het beter wordt ~ **hoop**
- **Gastvrijheid**
 - **Ruimte** maken **voor de ander** ~ ontvankelijkheid
 - Vb. Emmaüsgangers: ze waren niet aandachtig en herkenden Jezus niet
 - Oprecht ruimte maken voor ander is **moeilijk**
 - Ook **kunnen loslaten**
 - >< What's in it for me?
- **Discipline**
 - Spirituele groei vraagt tijd, moed, doorzettingsvermogen, **geduld** en mildheid
 - Dagelijks leven: meer tijd voor dringende zaken dan belangrijke zaken
→ **aandachtig leven** is beste rem
 - Regelmaat (discipline) om te blijven focussen op levensdoel